

The Necessity of Nurturing Hybrid Entrepreneurs among Faculty Members as Educational Leaders in the Higher Education System

Fataneh Baharvand

PhD. Candidate, Department of Entrepreneurship, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: f.baharvand@velayat.ac.ir

Bijan Rezaee *

Corresponding Author, Department of Entrepreneurship, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: rezaee61@yahoo.com

Nader Naderi

Department of Entrepreneurship, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: n.naderi@razi.ac.ir

Yousef Mohamadifar

Department of Entrepreneurship, Razi University, Kermanshah, Iran. E-mail: mohamadifar@razi.ac.ir

ABSTRACT

Entrepreneurship is a strategic lever for economic development, and nurturing entrepreneurs is a prerequisite for the economic advancement of societies. In recent years, hybrid entrepreneurs have drawn increasing attention from researchers due to their higher likelihood of success and the greater survival rates of their ventures. The present study aimed to examine the necessity of nurturing hybrid entrepreneurs among faculty members as educational leaders within the higher education system. This research adopted a qualitative approach based on Grounded Theory using Glaser's emergent methodology. Semi-structured interviews were employed as the data collection tool. Through purposive sampling, interviews were conducted with 16 entrepreneurial faculty members. To ensure the rigor of the study, the four criteria of credibility, transferability, dependability, and confirmability were applied. Data analysis was carried out in two stages: substantive coding and theoretical coding. The findings revealed 22 codes organized into 9 concepts—economic motivations, psychological needs, global changes, shifts in upstream policymaking, the high failure rate of full-time entrepreneurs, successful hybrid entrepreneur models, financial access, communication and social networks, and supportive positioning—and 4 subcategories (individual factors, socio-cultural factors, economic factors, and job-related conditions) across micro, meso, and macro levels as causal conditions underlying the necessity of cultivating hybrid entrepreneurs among faculty members. To fully leverage the capacities and talents of faculty members as an educated and influential group within higher education, it is essential for the system to provide more opportunities and adopt supportive and operational policies that facilitate the development of hybrid entrepreneurship among faculty members who are inclined toward entrepreneurial activities.

Keywords: Educational Leaders, Faculty Members, Hybrid Entrepreneurship, Necessities

Cite this Article: Baharvand, F., Rezaee, B., Naderi, N., & Mohamadifar, Y. (2025). The Necessity of Nurturing Hybrid Entrepreneurs among Faculty Members as Educational Leaders in the Higher Education System. *Educational Leadership Research*, 9(36), 263-292. <https://doi.org/10.22054/jrlat.2025.84301.1830>

© 2016 by Allameh Tabataba'i University Press
Publisher: Allameh Tabataba'i University Press

Extended Abstract

Introduction

Entrepreneurship is a strategic lever for economic development and nurturing entrepreneurs is a prerequisite for the economic development of societies. Hybrid entrepreneurs have attracted the attention of researchers in recent years due to their high probability of success and the high chance of their businesses to survive. Despite the advantages of this type of entrepreneurship, previous studies have not specifically addressed the issue of the emergence of hybrid entrepreneurs among faculty members. It seems that in order to convince policymakers to make appropriate and specific plans to promote and develop this type of entrepreneurship among faculty members, it is necessary to identify the causal and necessary conditions for the emergence of this phenomenon among faculty members. Therefore, in the present study, we aim to answer this question: "What are the causal and necessary conditions for nurturing hybrid entrepreneurs among faculty members as educational leaders in the higher education system?"

Literature Review

Folta et al. (2010) first coined the term hybrid entrepreneurs in Sweden, but academic interest in this field of research has expanded since 2016. Hybrid entrepreneurship is the attempt to create a business or an entrepreneurial idea while still employed. Hybrid entrepreneurship follows the strategy of an individual testing their entrepreneurial abilities and gaining an opportunity to evaluate their ideas with the aim of minimizing personal financial risk (Kurczewska et al., 2020: 281).

Methodology

The present research is developmental-applied and its philosophy is interpretive. In this study, using an inductive-exploratory approach and the application of Grounded Theory, interviews were conducted with 16 faculty members who were business owners. The sampling method was purposive and in snowball type; and the sample size was determined by the theoretical saturation criterion. Research data were analyzed manually by coding. The reliability and validity of the research tool were confirmed using quadruple criteria.

Conclusion

According to the conducted studies, the findings indicate the emergence of 22 codes in the form of 9 concepts (economic motivations, psychological need, global changes, changes in upstream policymaking, high failure rate of full-time entrepreneurs, successful models of hybrid entrepreneurs, financial access, communication and social networks, supportive situation) and 4 subcategories (individual factors, socio-cultural factors, economic factors, job position) at 3 micro, medium, and macro levels as causal conditions for nurturing hybrid entrepreneurs among faculty members. The findings of this study emphasize the benefits of hybrid entrepreneurship (as opposed to full-time entrepreneurship), as well as the necessity for faculty members to have suitable conditions for becoming entrepreneurs, the necessity for them to align with global changes, and the change in the mission of the higher education system. By this approach, the necessity of nurturing hybrid entrepreneurs among faculty members was revealed. Accordingly, it is suggested that the higher education system implement supportive and operational policies in order to nurture this type of entrepreneurs among faculty members by creating a platform and providing facilities. Establishing a special unit called Nurturing Hybrid Entrepreneurs Working Group- whose main task is nurturing hybrid entrepreneurs- would also be useful and effective. It is also suggested that planners and policymakers design policy packages separately for institutions and organizations and require the agencies related to entrepreneurship and nurturing entrepreneurs throughout the country to comply with the designed laws and policies.

Acknowledgments

This research is derived from a PhD dissertation in Entrepreneurship major at Razi University.

ضرورت پرورش کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی به‌عنوان رهبران آموزشی نظام آموزش عالی

دانشجوی دکتری، گروه آموزشی کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه:

f.baharvand@velayat.ac.ir

نویسنده مسئول، گروه آموزشی کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه:

rezaee61@yahoo.com

گروه آموزشی کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه:

n.naderi@razi.ac.ir

گروه آموزشی کارآفرینی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران. رایانامه:

mohamadifar@razi.ac.ir

فتانه بهاروند

بیژن رضایی *

نادر نادری

یوسف محمدی‌فر

چکیده

کارآفرینی، اهرمی استراتژیک برای توسعه اقتصادی و پرورش کارآفرینان، پیش‌شرط توسعه اقتصادی جوامع است. کارآفرینان ترکیبی با توجه به بالا بودن احتمال موفقیتشان و شانس بالای کسب‌وکار آنها برای بقا، در سال‌های اخیر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته‌اند. پژوهش حاضر با هدف بررسی ضرورت پرورش کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی به‌عنوان رهبران آموزشی نظام آموزش عالی صورت گرفت. این مطالعه با رویکرد کیفی انجام شده و راهبرد آن نظریه‌پردازی داده‌بنیاد با رویکرد ظاهرشونده گلنر است. مصاحبه نیمه‌ساختاریافته به‌عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد. به‌منظور گردآوری داده‌ها و با به‌کارگیری روش نمونه‌گیری هدفمند، با ۱۶ نفر از اعضای هیئت علمی کارآفرین مصاحبه انجام شد. برای بررسی استحکام پژوهش چهار معیار قابلیت اعتبار، انتقال‌پذیری، قابلیت اطمینان و تأییدپذیری به کار گرفته شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو مرحله کدگذاری حقیقی و نظری صورت گرفت. یافته‌ها حاکی از ظهور ۲۲ کد در قالب ۹ مفهوم (انگیزه‌های اقتصادی، نیاز روانی، تغییرات جهانی، تغییر در سیاست‌گذاری اسناد بالادستی، نرخ بالای شکست کارآفرینان تمام‌وقت، الگوهای موفق کارآفرینان ترکیبی، دسترسی مالی، شبکه‌های ارتباطی و اجتماعی، موقعیت حامی) و ۴ زیرمقوله (عوامل فردی، عوامل فرهنگی - اجتماعی، عوامل اقتصادی، موقعیت شغلی) در ۳ سطح خرد، میانی و کلان به‌عنوان شرایط علی و ضرورت‌ساز پرورش کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی است. به‌منظور بهره‌برداری حداکثری از توان و استعداد استادان به‌عنوان قشر فرهیخته و رهبران آموزشی، لازم است نظام آموزش عالی با بسترسازی و فراهم آوردن امکانات بیشتر برای کارآفرین شدن استادان، سیاست‌های حمایتی و اجرایی بیشتری در راستای پرورش این نوع کارآفرینان در بین اعضای هیئت علمی مشتاق به کارآفرینی اعمال نماید.

کلیدواژه‌ها: اعضای هیئت علمی، رهبران آموزشی، ضرورت، کارآفرینی ترکیبی

استناد به این مقاله: بهاروند، فتانه، رضایی، بیژن، نادری، نادر، محمدی‌فر، یوسف. (۱۴۰۴). ضرورت پرورش کارآفرینان

ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی به‌عنوان رهبران آموزشی نظام آموزش عالی. پژوهش‌های رهبری آموزشی، ۲۹۲-۲۶۳، (۳۶)۹.

<https://doi.org/10.22054/jrlat.2025.84301.1830>

© ۲۰۱۶ دانشگاه علامه طباطبائی

ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

امروزه ایجاد کسب و کار و کارآفرینی به عنوان اهرمی استراتژیک برای توسعه اقتصادی به یک تقاضای اجتماعی تبدیل شده که بازیگران مختلفی مانند شهروندان، دولت‌ها، سازمان های مالی مختلف و پدیدآورندگان کسب و کار در آن نقش دارند (Ezzerhouni & El Malki, 2022). کارآفرینی از طریق ایفای نقش های متفاوت در اقتصاد نظیر امرارمعاش برای صاحبان بنگاه‌ها، ایجاد شغل برای اقشار مختلف جامعه و ارائه کالا و خدمات به آن‌ها منجر به رفاه عمومی می‌شود (Chalwe, 2022). مطالعات تجربی اخیر نشان می‌دهد که بیش از ۵۰ درصد از کارآفرینان نوپا در قالب کارآفرین ترکیبی ظهور پیدا می‌کنند (Luc et al., 2018). کارآفرینی ترکیبی به حفظ اشتغال حقوق‌بگیر و درگیر شدن هم‌زمان در فعالیت‌های کارآفرینانه اشاره دارد (Ferreira et al., 2017). کارآفرینان ترکیبی به دلیل داشتن مزایایی نظیر دسترسی به منابع مالی پشتیبانی شده توسط شغل قبلی، دسترسی به شبکه‌های ارتباطات اجتماعی از قبل توسعه‌یافته شرکت‌هایی که در آن شاغل هستند، دستیابی به سطوح بالاتری از تحصیلات که آن‌ها را به مهارت‌های مفهومی مورد نیاز در تجارت مجهز می‌کند، کسب سطحی از مهارت در مدیریت و امور مالی که برای موفقیت یک شرکت تجاری بسیار مهم است، کسب فرصتی برای آزمایش ایده‌های تجاری و در نتیجه کاهش خطر شکست، باارزش هستند (Chalwe, 2022). شبکه‌های ارتباطات اجتماعی قبلی کارآفرینان ترکیبی با کاهش هزینه‌های مبادله، ایجاد فرصت‌های تجاری و ایجاد سرریز دانش، رشد کسب و کار را تحریک می‌کنند. این شبکه‌ها بازار آماده و منابع بالقوه صنعتی را برای کارآفرینان آشکار می‌نمایند. همچنین منبع بالقوه‌ای از اطلاعات حیاتی در مورد روندهای فعلی در تجارت هستند که کارآفرینان ترکیبی را قادر می‌سازند تا تصمیمات تجاری مؤثری بگیرند؛ بنابراین، در دسترس بودن شبکه‌های تجاری توسعه‌یافته موجب برتری کارآفرینان ترکیبی نسبت به کارآفرینان تمام‌وقت می‌شود (Turkina, 2018). Solesvik (2017) عنوان می‌کند شرکت‌هایی که توسط کارآفرینان ترکیبی راه‌اندازی می‌شوند، احتمالاً در برابر چالش‌ها مقاومت نموده و برای دوره‌های طولانی‌تری پایدار می‌مانند. این مزایا شانس کارآفرینان ترکیبی را برای موفقیت نسبت به کارآفرینان تمام‌وقت بالاتر می‌برد. علاوه بر بهره‌مندی از مزایای فوق، کارآفرینان ترکیبی تمایل دارند در صنایع دانش بر با فناوری پیشرفته درگیر شوند و این شرکت‌ها احتمالاً سود بیشتری کسب می‌کنند. چنین بنگاه‌هایی در سال‌های اولیه

شکل‌گیری احتمال بقای بیشتری دارند. ویژگی‌های فوق‌ذاتاً منحصر به کارآفرینان ترکیبی بوده و مطالعات قبلی (Hamauswa et al., 2017; Mumba, 2017; Atsan, 2016) به نبود این ویژگی‌ها در اکثر کسب‌وکارهای کوچک و متوسط مربوط به کارآفرینان تمام‌وقت اذعان دارند. در نتیجه توجه به کارآفرینان ترکیبی به دلیل بالا بودن احتمال موفقیت و شانس بالای کسب‌وکار آن‌ها برای بقا و زنده ماندن (Raffiee & Feng, 2014) ضروری به نظر می‌رسد. همچنین برای سیاست‌گذاران دولت توجیه‌پذیر است که بر کارآفرینی ترکیبی به عنوان راهی عالی برای راه‌اندازی و مدیریت شرکت‌های قوی‌تر و پایدارتر تمرکز کنند (Folta et al., 2010). بررسی ادبیات موجود نشان می‌دهد که مطالعه کارآفرینی ترکیبی به عنوان پدیده‌ای نوظهور هنوز در مراحل ابتدایی خود قرار داد (Ezzerhouni & El Malki., 2022) و تحقیقات مفهومی و تجربی بیشتری با تمرکز بر کارآفرینی ترکیبی به عنوان یک رویداد خاص مورد نیاز است (Demir et al., 2022). علی‌رغم مزیت‌هایی که این نوع از کارآفرینی دارد، جستجوهای پژوهشگر نشان می‌دهد که در پژوهش‌های صورت گرفته قبلی به شکل ویژه به موضوع ظهور کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت‌علمی پرداخته نشده است. با وجود افزایش تمرکز و توجه نظام آموزش عالی به مقوله‌های کسب‌وکارهای دانش‌بنیان و دانشگاه کارآفرین و گرایش دانشگاه‌ها به سمت کارآفرین شدن در سال‌های اخیر، بیشتر کارآفرینی دانشجویان و لزوم آموزش و توسعه کارآفرینی در بین آنان مدنظر سیاست‌گذاران بوده و اکثر پژوهشگران نیز به کارآفرینی دانش‌آموختگان دانشگاهی بیشتر از کارآفرینی اعضای هیئت‌علمی پرداخته‌اند. در صورتی که اعضای هیئت‌علمی رکن اساسی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و بازوی اجرایی رسالت سه‌گانه دانشگاه‌ها (آموزش، پژوهش، ارائه خدمات به جامعه) محسوب می‌شوند و توجه به آنان به منزله توجه به سرمایه انسانی در آموزش عالی در راستای محقق شدن این رسالت‌هاست (نوه‌ابراهیم و پورکریمی، ۱۳۸۷). با اینکه کارآفرینی اعضای هیئت‌علمی از مباحث مهم و نیازهای دانشگاهی است و در حال حاضر دانشگاه‌های کشور به شدت نیازمند تأمین، آموزش و توانمندسازی اعضای هیئت‌علمی توانمند و کارآفرین هستند (Zahedifar et al., 2022)، اما هیچ برنامه مشخص و مدونی برای پرورش اعضای هیئت‌علمی کارآفرین و گسترش کارآفرینی ترکیبی در بین این افراد به عنوان رهبران آموزشی در آموزش عالی طرح‌ریزی نشده است.

علاوه بر این، از آنجایی که کارآفرینان ترکیبی به طور قابل توجهی با کارآفرینان تمام وقت در زمینه اجتماعی - جمعیتی خود متفاوت بوده (Welter & Smallbone., 2011) و یک جمعیت گسسته مهم هستند که باید به طور جداگانه با آن‌ها رفتار شود (Kurczewska et al., 2020) و حتی اگر تمایلات شخصیتی یکسانی با کارآفرینان تمام وقت داشته باشند، از آنجا که دو نقش کاری متفاوت ایفا می کنند، ممکن است رفتارهای کارآفرینانه آن‌ها متفاوت باشد (Atsan, 2016) بنابراین به کارگیری سیاست‌های مربوط به پرورش کارآفرینان تمام وقت ممکن است برای این گروه از کارآفرینان اثربخشی لازم را نداشته باشد. به نظر می رسد به منظور مجاب نمودن سیاست گذاران برای برنامه ریزی مناسب و ویژه جهت ترویج و توسعه این نوع کارآفرینی در بین اعضای هیئت علمی، شناسایی شرایط علی و ضرورت ساز ظهور این پدیده در بین اعضای هیئت علمی ضروری است؛ بنابراین در پژوهش حاضر بر آن هستیم تا به این سؤال که «شرایط علی و ضرورت ساز پرورش کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی به عنوان رهبران آموزشی در نظام آموزش عالی کدام اند؟» پاسخ دهیم.

پیشینه پژوهش

به نظر می رسد هیچ تعریف مشترکی از کارآفرینی وجود ندارد. با این حال، اکثر نویسندگان موافق اند که کارآفرینی مستلزم شناسایی یک فرصت، راه اندازی یک کسب و کار جدید یا توسعه یک کسب و کار موجود با استفاده از نوآوری، خلاقیت و سایر مهارت‌های کارآفرینی است (Chalwe, 2022: 17). کارآفرینی عبارت است از توانایی یک فرد یا گروهی از افراد برای ایجاد یا کشف فرصت و استفاده از آن به نفع جامعه که به نوبه خود موفقیت را برای نوآوران و سازمان آن‌ها به ارمغان می آورد؛ بنابراین، افراد یا گروه‌ها از فرصت‌های تجاری استفاده می کنند؛ امرار معاش می کنند؛ برای خود ثروت خلق می کنند؛ در عین حال، جامعه از محصولات جدید ناشی از بهره برداری از فرصت‌ها برای افزایش رفاه اجتماعی سود می برد (Omoruyi et al., 2017). اولین بار Folta و همکاران (2010) در سوند اصطلاح کارآفرینان ترکیبی را ابداع کردند؛ اما از سال ۲۰۱۶ به بعد علاقه علمی به این زمینه پژوهشی گسترش یافت. کارآفرینی ترکیبی تلاش برای ایجاد یک کسب و کار یا یک ایده کارآفرینانه است، در حالی که هنوز فرد در حال اشتغال است. کارآفرینی ترکیبی این استراتژی را دنبال می کند که یک فرد توانایی‌های کارآفرینی خود را امتحان کرده و فرصتی را برای ارزیابی ایده‌های خود با هدف به حداقل رساندن ریسک مالی شخصی کسب نماید (Kurczewska

et al., 2020: 281). کارآفرینان ترکیبی گروهی ارجح از کارآفرینان هستند، زیرا آن‌ها از منابع لازم به همراه سرمایه انسانی و تجربه مرتبط برخوردارند (Folta et al., 2010: 265). این افراد می‌توانند به راحتی از حقوق خود جهت تأمین بودجه اجرای ایده‌های خود استفاده کنند تا مشکل تأمین مالی برطرف گردد (Dzomonda & Fatoki, 2018: 2). یکی از محورهای پرورش و توسعه انسانی است که در جهان به سرعت در حال رشد است آموزش کارآفرینی و پرورش کارآفرینان است. آموزش کارآفرینی یک فرایند یادگیری است که بر نگرش، رفتار و ارزش‌ها یا نیت افراد نسبت به کارآفرینی به عنوان یک گزینه شغلی یا به عنوان ابزاری برای مشارکت در توسعه نقش فرد در جامعه بسیار تأثیرگذار است (Ayuo et al., 2017). بسیاری از کشورها برای ارتقاء کارآفرینی به توسعه آموزش‌های کارآفرینی روی آورده‌اند و تعداد زیادی از پژوهشگران حوزه کارآفرینی نیز تمرکز مطالعاتی خود را به آن اختصاص داده‌اند (Hoppe, 2016). با این وجود هیچ کدام از این پژوهشگران بر مفهوم آموزش کارآفرینی ترکیبی و ضرورت پرورش این دسته از کارآفرینان متمرکز نشده‌اند.

باشکوه اجیرلو و قاسمی همدانی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «نقش مهارت‌های شخصی و کارآفرینی جهت تبدیل شدن از کارآفرینی ترکیبی به کارآفرینی تمام‌وقت با تأکید بر نظریه یادگیری تجربی» به این نتیجه رسیدند که یادگیری تجربی بر مهارت‌های شخصی، مهارت‌های کارآفرینی و انتقال از کارآفرینی ترکیبی به کارآفرینی تمام‌وقت تأثیر دارد. مهارت‌های شخصی و مهارت‌های کارآفرینی بر انتقال از کارآفرینی ترکیبی به کارآفرینی تمام‌وقت تأثیر دارد. مهارت‌های شخصی و مهارت‌های کارآفرینی در ارتباط با یادگیری تجربی و انتقال از کارآفرینی ترکیبی به کارآفرینی تمام‌وقت نقش واسطه‌ای دارد.

ملکی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی کیفی به واکاوی مؤلفه‌های پذیرش کارآفرینی ترکیبی در بین کارکنان سازمان‌های دولتی پرداخته و به این نتیجه رسیدند که از دیدگاه صاحب‌نظران، ویژگی‌های شخصیتی، ویژگی‌های اقتصادی، نقش خانواده، ویژگی‌های سازمانی، شبکه‌سازی و پیوند میان فناوری‌های نوین علمی و صنعت از جمله عوامل تأثیرگذار بر پذیرش کارآفرینی ترکیبی هستند. مؤلفه‌های پیوند بین فناوری‌های نوین علمی و صنعت، مدیریت زمان، توسعه اقتصادی، تجربه کاری و ارتقای کارایی شغلی به ترتیب دارای بیشترین اهمیت از دیدگاه پاسخگویان بودند. بر اساس نتایج پژوهش، داشتن دو نقش یا تبدیل شدن به کارآفرین ترکیبی از نظر مالی، وضعیت بهتری برای کارکنان به همراه دارد.

شریعت‌نژاد و همکارانش (۱۴۰۱) در پایش «شناسایی و تبیین عوامل پیش‌بینی و پس‌بینی کارآفرینی دوگانه‌گرایی کار و موقعیت شغلی» دریافتند که مهم‌ترین عوامل علی کارآفرینی ترکیبی توجه به رفتارهای مسیر شغلی متنوع، تأمین مخارج مالی و هزینه‌های معیشتی، پیوند کار قبلی با تجارت شخصی، تمایل به ریسک‌پذیری، انگیزه درآمد تکمیلی در کنار مزایای غیرنقدی، انگیزه گذار از سطح کارمندی به کارفرمایی، خوداشتغالی و انعطاف‌پذیری، تعهد بیشتر به حرفه نسبت به کارفرما، تأثیرپذیری از تلاطم‌های محیطی و از دست رفتن شغل اصلی افراد، محرک‌های درونی و توفیق‌طلبانه هستند. همچنین عوامل معلول و پیامدهای اصلی کارآفرینی ترکیبی شامل روی آوردن به کسب‌وکارهای نوپا و دانش‌بنیان، الگوپذیری متقاضیان کار و روی آوردن به کارآفرینی، ایجاد شغل و کمک به رشد و شکوفایی اقتصادی، توسعه کسب‌وکارهای کوچک، اشاعه فرهنگ کارآفرینی، گسترش مشارکت اجتماعی و تحکیم‌بخش در توسعه اقتصادی و اجتماعی، توانمندسازی و وزن‌دهی به بخش خصوصی و نیز کاهش بار بیکاری قشر متخصص و حرفه‌ای هستند.

Maritz و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان «کارآفرینان ترکیبی به عنوان محرک جدید تنوع مهارت و شکوفایی اقتصادی»، دریافتند که رضایت شغلی، نوآوری و مزایای بقا (به‌ویژه در مورد استارت‌آپ‌ها) در میان کارآفرینان ترکیبی مشهود است. همچنین، انگیزه‌های مالی (کسب و تکمیل درآمد) و غیرمالی (اشتیاق، به رسمیت شناخته شدن از بعد اجتماعی، انتقال به کارآفرینی تمام‌وقت) دلایل ورود افراد به کارآفرینی ترکیبی است.

Brandle & Kuckertz (۲۰۲۲) در پژوهشی با عنوان «کارآفرینی مرحله‌ای: شکل‌گیری نیات کارآفرینی ترکیبی» به این نتیجه رسیدند که افراد به‌طور فعال مراحل شغلی پیش‌بینی شده خود را با توجه به توانمندسازی‌ها و موانع اجتماعی-شناختی مورد انتظار (مثلاً خودکارآمدی کارآفرینانه، نگرش‌های شخصی به کارآفرینی، هنجارهای ذهنی و وضعیت اجتماعی-اقتصادی) همسو می‌کنند. افراد با سطوح پایین‌تر حمایت اجتماعی ادراک شده برای یک حرفه کارآفرینانه، به احتمال زیاد قصد دارند فعالیت‌های کارآفرینی موجود خود را با یک حرفه متعارف در یک سازمان مستقر ترکیب کنند. علاوه بر این، افراد با پیشینه و موقعیت اجتماعی-اقتصادی پایین‌تر و همچنین زنان، احتمال بیشتری دارند که ورود به کارآفرینی ترکیبی را به تأخیر بیندازند. همچنین نگرش کارآفرینانه و خودکارآمدی به‌طور مثبت بر تمایل به کارآفرینی ترکیبی تأثیر می‌گذارد. هرچه پیشینه وضعیت اجتماعی-

اقتصادی فرد بالاتر باشد، احتمال بیشتری وجود دارد که مسیر شغلی کارآفرینی ترکیبی را در پیش بگیرد. همچنین احتمال ایجاد مسیرهای شغلی کارآفرینانه در افرادی که دارای نگرش‌های کارآفرینی مثبت و هنجارهای ذهنی هستند، بیشتر است.

Jayathilaka and Sachitra (2020) در بررسی محرک‌های مشارکت در کارآفرینی ترکیبی در سریلانکا به این نتیجه رسیدند که کسب درآمد اضافی انگیزه اصلی گرایش به کارآفرینی ترکیبی است. مهارت‌های کافی کسب‌شده و دریافت حمایت خانواده از نظر آماری تأثیر معناداری بر مشارکت در کارآفرینی ترکیبی دارد و مهارت‌های کافی بالاترین مقدار بتا را به خود اختصاص می‌دهد. همچنین نتایج نشان داد که تصمیم به راه‌اندازی کسب‌وکار در کارمندان مرد و افرادی که مدرک لیسانس گرفته‌اند نسبتاً بالاست. به نظر می‌رسد با توجه به دسترسی به منابع، افراد ماهر و افراد تحت حمایت خانواده با احتمال بیشتری ممکن است از کارآفرینی ترکیبی خارج شده و تمام‌وقت شوند و این احتمال در بین مردان بیشتر از زنان است.

Dzomonda and Fatoki (2018) در پژوهش خود با عنوان «ابهام‌زدایی از انگیزه‌های کارآفرینی ترکیبی در میان جمعیت» به این نتیجه رسیدند که تفاوت جنسیتی در کارآفرینی ترکیبی در میان شرکت‌کنندگان موردبررسی وجود ندارد. در بررسی انگیزه‌های افراد برای تبدیل شدن به کارآفرینان ترکیبی، میل به تکمیل درآمد و کسب منافع غیرپولی مانند اشتیاق، مهم‌ترین عوامل بودند و استراتژی انتقال شغلی لزوماً انگیزه‌ای برای تبدیل شدن به یک کارآفرین ترکیبی تلقی نمی‌شود. بسیاری از سیاست‌های سازمانی به‌عنوان مانع ایجاد انگیزه شناسایی شدند، زیرا بسیاری از آن‌ها از کارآفرینی ترکیبی حمایت نمی‌کنند.

همان‌طور که بررسی پیشینه پژوهش نشان داد، دامنه انجام مطالعات برای مفهوم کارآفرینی ترکیبی به‌ویژه در حوزه مطالعات داخلی بسیار محدود است؛ به‌گونه‌ای که تنها چند مطالعه معتبر مرتبط با این حوزه در داخل کشور انجام شده است. در خصوص مطالعات خارجی نیز برخی از نویسندگان در زمینه تحقیقات کارآفرینی ترکیبی پژوهش‌های خود را به مطالعه دلایلی که منجر به این پدیده شده، انگیزه‌ها، نیات، محرک‌ها و مشوق‌های کارآفرینان ترکیبی یا اهداف این مسیر شغلی اختصاص داده‌اند و در هیچ‌کدام از پژوهش‌های صورت گرفته به موضوع شرایط علی و ضرورت ساز پرورش کارآفرینان

ترکیبی خصوصاً در بین اعضای هیئت علمی پرداخته نشده است؛ بنابراین وجود این خلأ پژوهشی، پژوهشگران را بر آن داشت که به بررسی این موضوع بپردازد.

روش

از آنجاکه در پژوهش حاضر تلاش بر این است که در احساسات و تفسیرهای افراد مورد مطالعه سهم شده و از دریچه ذهن آنان به مفاهیم نگریسته شود و از طریق پژوهش میدانی، داده‌های بسیاری جمع‌آوری گردد، پارادایم تفسیری بر پژوهش حاکم است. این پژوهش در یک بُعد توسعه‌ای و در بُعد دیگر کاربردی است؛ چراکه از یک سو به دنبال دانش‌افزایی حاصل از شناسایی دلایل و ضرورت ظهور کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی است و از سوی دیگر یکی از اهداف این پژوهش ارائه پیشنهادهایی به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور جهت برنامه‌ریزی بیشتر برای توسعه کارآفرینی در بین اعضای هیئت علمی کشور است؛ لذا از این حیث، کاربردی است.

جدول ۱. خلاصه روش پژوهش مورد استفاده در این تحقیق

تفسیری	فلسفه
استقرایی - اکتشافی	ماهیت
کیفی	رویکرد
نظریه داده بنیاد - رهیافت گلنزر	راهبرد
مصاحبه	روش گردآوری اطلاعات
اعضای هیئت علمی صاحب کسب و کار	جامعه مورد مطالعه
نمونه‌گیری هدفمند و گلوله برفی	روش نمونه‌گیری
اشباع نظری	حجم نمونه
کدگذاری	روش تجزیه و تحلیل
کدگذاری به شیوه دستی	ابزار تجزیه و تحلیل
معیارهای چهارگانه	پایایی و روایی

با توجه به اینکه در زمینه شرایط علی و ضرورت ساز کارآفرینی ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی نظریه‌ای ارائه نشده و فرضیه‌های از پیش تعیین شده وجود ندارد، پژوهشگران از استراتژی نظریه پردازی داده بنیاد استفاده کرده و از رهیافت خودجوش گلنزر (کلاسیک) بهره جسته‌اند. در پژوهش حاضر به دنبال شناسایی شرایط علی و ضرورت ساز ظهور کارآفرینی ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی هستیم، بنابراین مطلوب است از خبرگانی

نظرسنجی شود که هم عضو هیئت علمی دانشگاه باشند و هم دارای تجربه خوداشتغالی، راه‌اندازی کسب و کار و انجام فعالیت‌های کارآفرینانه. با توجه به این شروط، محققان آن دسته از اعضای هیئت علمی را که دارای کسب و کاری با سابقه فعالیت حداقل ۳ سال هستند، به عنوان جامعه مورد مطالعه در نظر گرفته و از روش هدفمند از نوع گلوله برفی برای انتخاب اعضای نمونه استفاده نمودند. روش گلوله برفی زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که دسترسی به افراد دارای ویژگی‌های مورد نظر پژوهشگر، مشکل باشد (نادری فر و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۷۱). خلاصه اطلاعات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. خلاصه اطلاعات مصاحبه‌شوندگان

ردیف	رشته تخصصی	نوع کسب و کار	سابقه عضویت هیئت علمی	سابقه انجام فعالیت کارآفرینانه
۱	مهندسی کشاورزی	تولید محصولات کشاورزی	۲۵ سال	۱۵ سال
۲	طراحی صنعتی	طراحی و تولید مبلمان	۲۵ سال	۱۰ سال
۳	حسابداری	شرکت حسابرسی	۲۰ سال	۱۰ سال
۴	مهندسی شیمی	شرکت انرژی‌های تجدیدپذیر	۵ سال	۳ سال
۵	ریاضی	طراحی نرم افزار	۱۰ سال	۵ سال
۶	علوم تغذیه	کلینیک رژیم درمانی	۲۰ سال	۵ سال
۷	ریاضی	طراحی نرم افزار	۲۰ سال	۴ سال
۸	حسابداری	شرکت حسابرسی	۲۰ سال	۱۵ سال
۹	مدیریت	مرکز مشاوره کارآفرینی	۲۰ سال	۱۵ سال
۱۰	کامپیوتر	طراحی سایت و تولید نرم افزار	۱۰ سال	۵ سال
۱۱	مهندسی کشاورزی	تولید محصولات کشاورزی	۵ سال	۱۰ سال
۱۲	مهندسی کشاورزی	تولید محصولات بیوتکنولوژی	۲۵ سال	۱۵ سال
۱۳	مدیریت	فعال حوزه‌های مختلف کشاورزی، دامداری، مشاوره کارآفرینی و...	۲۰ سال	۱۵ سال
۱۴	بازاریابی	طراحی نرم افزار	۱۰ سال	۵ سال
۱۵	مدیریت	دفتر مشاوره کارآفرینی	۱۰ سال	۵ سال
۱۶	فیزیک	آزمایشگاه تشخیص طبی	۵ سال	۴ سال

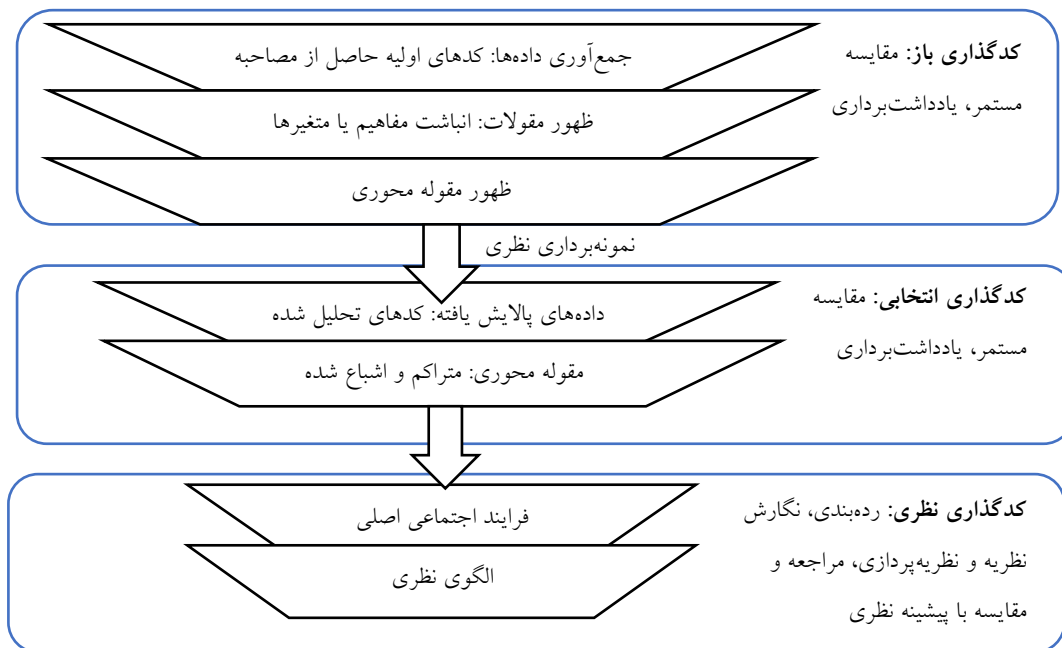
با توجه به اینکه جهت جمع آوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختاریافته و تک به تک استفاده شده است، تعداد مصاحبه‌های لازم بر اساس اشباع نظری مشخص گردید. اشباع نظری، مرحله‌ای است که در آن داده‌ای به مقوله قبلی اضافه نشود و روابط میان مقوله‌ها تغییر نیابد (خاشعی و هرندی، ۱۳۹۴: ۶۷). با وجود اینکه در مصاحبه چهاردهم اشباع حاصل شد، اما

جهت اطمینان بیشتر مصاحبه‌ها تا نفر شانزدهم ادامه یافت. هر مصاحبه بین ۴۵ دقیقه تا یک ساعت طول کشید. صدای مصاحبه‌شوندگان ضبط شده و بلافاصله بعد از اتمام مصاحبه، مکتوب گردید. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از کدگذاری بر اساس راهبرد نظریه داده‌بنیاد کلاسیک (گلنزر) استفاده شد. بر اساس این رهیافت، دو روایت برای راهبرد نظریه داده‌بنیاد مطرح شده است:

- ✓ تحلیل داده‌ها مبتنی بر روایت دانایی فرد و همکاران (۱۴۰۱) که از ۹ مرحله تشکیل شده است: ۱. ورود به زمینه پژوهشی؛ ۲. نمونه‌برداری نظری؛ ۳. کدگذاری باز (واقعی)؛ ۴. یادداشت نگاری؛ ۵. کدگذاری نظری؛ ۶. کدگذاری انتخابی؛ ۷. بررسی پیشینه پژوهش؛ ۸. دستیابی به کفایت نظری؛ ۹. نگارش و متراکم‌سازی نظری.
- ✓ بر اساس روایت دوم، فرایند نظریه داده‌بنیاد از هفت گام مشتمل بر دو مرحله اصلی کدگذاری حقیقی (شامل کدگذاری باز و انتخابی) و کدگذاری نظری تشکیل شده است (ساغروانی، ۱۳۹۳).

در این پژوهش از روایت دوم استفاده شده که نمای تصویری آن در شکل ۱ ارائه گردیده است. لازم به ذکر است که تفکیک و ترتیب زمانی میان مراحل دو روایت اشاره شده بیشتر ارزش نظری دارد و تفکیک و نام‌گذاری مراحل به‌منظور فهم بهتر انجام شده است؛ درحالی‌که در عمل ممکن است چند مرحله به‌صورت هم‌زمان انجام شوند.

شکل ۱. مراحل فرایند نظریه داده‌بنیاد مبتنی بر رهیافت گلنزی

جهت تأیید استحکام داده‌ها در تحقیقات کیفی باید به قابلیت اعتبار (مقبولیت)، قابلیت اعتماد، قابلیت وابستگی و قابلیت انتقال آن‌ها توجه نمود (Streubert & Carpenter, 2011). در این پژوهش قابلیت اعتماد به داده‌ها از طریق روش‌های نظام‌مند نظریه‌پردازی داده‌بنیاد در گردآوری، ثبت، تحلیل و تفسیر داده‌ها مورد ملاحظه قرار گرفت. معیار اعتبارپذیری و قابلیت انتقال با انجام کامل پژوهش تا اشباع داده‌ها و بهره‌گیری از مطلعان کلیدی و مشارکت کنندگان، ضمن اعمال تعدیل‌های مقتضی، به‌طور مداوم در طول پژوهش ارزیابی و تأیید شد. معیار تأییدپذیری نیز از طریق دقت در انتخاب نمونه‌ها، تلفیق روش‌های گردآوری داده‌ها شامل مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و یادداشت‌برداری انجام شد و با بهره‌گیری از نظرات، ارائه شواهد و یافته‌ها به خبرگان و استفاده از یادداشت‌های فنی، میدانی و اجتناب از سوگیری طی پژوهش، تأمین گردید. بدین ترتیب، هر چهار معیار ارائه شده در مطالعه حاضر مورد توجه قرار گرفت. بر اساس رویکرد داده‌بنیاد، سه گام اصلی کدگذاری عبارت‌اند از: (۱) کدگذاری باز؛ (۲) کدگذاری انتخابی؛ (۳) کدگذاری نظری. پژوهش حاضر نیز با طی نمودن این سه گام اصلی اهداف خود را دنبال نمود که در ادامه و در خلال بحث، نحوه کدگذاری در هر یک از گام‌ها تشریح شده است.

یافته‌ها

گام اول: کدگذاری باز

در بخش کدگذاری باز، پژوهشگر با در نظر گرفتن حساسیت نظری و سؤال‌های مصاحبه، متن را تحلیل می‌کند؛ بنابراین، نخست بخشی از متن را انتخاب کرده و سپس کلمه به کلمه و خط به خط متن را تحلیل و کوچک‌ترین واحد معنایی در مصاحبه را که فرض می‌کند پاسخ به پرسش در نظر گرفته شده است، به‌عنوان کد اولیه انتخاب و یادداشت می‌نماید. پس از هر مصاحبه، بلافاصله کدگذاری داده‌ها انجام می‌شود. با توجه به آموزه‌های کدگذاری باز در رویکرد گلنزر، این کدگذاری تا زمانی که نشانه‌های پیدایش مقوله محوری نمایان شود، ادامه پیدا می‌کند (Glaser & Holton, 2007). در این مرحله، پس از ترکیب کدهای مشابه و حذف کدهای تکراری، تعداد ۲۲ کد شناسایی گردید. نتایج این مرحله در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳. مجموعه کدهای برخاسته از داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و فراوانی آن‌ها

ردیف	کد	شماره مصاحبه‌شونده	تعداد تکرار
۱	نیاز مالی استاد به دلیل تورم	۱۱-۷-۶-۴-۳	۵
۲	پایین بودن سطح حقوق استادان	۱۱-۷-۶-۴-۳	۵
۳	علاقه پیشرفت شغلی و خودشکوفایی	۱۳-۱۱-۴-۷-۶-۱	۶
۴	میل به اثرگذاری بر جامعه	۶-۱۲-۱۱-۸-۳-۱	۶
۵	شکست کسب‌وکارهای نوپا به دلیل عدم تخصص‌گرایی	۸-۱۵-۱۴	۳
۶	نرخ بالای شکست کسب‌وکارهای نوپا با دلیل عدم نوآوری	۱۴-۱۵-۸	۳
۷	نرخ بالای شکست کسب‌وکارها به دلیل مشکلات تأمین مالی	۸-۱۵-۱۴-۱۶	۴
۸	کوچک شدن دولت‌ها	۵-۱۲-۶	۳
۹	گذر دانشگاه‌ها از نسل‌ها	۵-۱۱-۹-۷-۴	۵
۱۰	خصوصی‌سازی دانشگاه‌ها	۵-۱۲-۷-۶-۲-۱	۶
۱۱	توجه به بحث کارآفرینی و تولید فناوری در آیین‌نامه‌ها	۷-۱۶-۱۵-۱۴-۱۰	۵
۱۲	توجه به دانشگاه کارآفرین	۱۱-۹-۷-۴	۴
۱۳	ظهور مراکز رشد، پارک‌های علم و فناوری و انکوباتورها	۵-۱۵-۱۴-۱۰	۴
۱۴	موفقیت شرکت‌های دانش‌بنیان داخلی	۱-۱۰-۴	۳
۱۴	تجربه موفق استادان در فعالیت‌های کارآفرینانه	۸-۵-۱۴-۱۵-۱۱	۵
۱۵	تجربه‌های موفق کارآفرینان ترکیبی سایر سازمان‌ها	۷-۱۵-۱۴-۱۰	۴
۱۶	در ارتباط بودن استاد با قشر متخصص و آکادمیک	۱۳-۱۲-۱۱-۱۰-۳	۵
۱۷	در ارتباط بودن استاد با دانشجویان به‌عنوان نیروی کار پویا	۱۳-۱۲-۱۱-۱۰-۳	۵
۱۸	ارتباط استاد با صنعت و سازمان‌ها	۱۰-۱۴-۱	۳
۱۹	عدم منع قانونی برای داشتن شغل دوم	۱۱-۸-۷-۴-۳	۵
۲۰	داشتن دانش تخصصی و تحصیلات دانشگاهی	۱۲-۱۱-۱۰-۸-۷-۶-۳-۲-۱	۹
۲۱	داشتن حقوق ثابت به‌عنوان پست‌نویس مالی	۱۴-۱۰-۱۵	۳
۲۲	حمایت مالی پارک‌ها از کسب‌وکارهای نوپا	۵-۴-۱۰	۳

گام دوم: کدگذاری انتخابی

در کدگذاری انتخابی، کدهای حاصل از مرحله کدگذاری باز، فشرده و متراکم می‌شوند. درواقع مقولات (مفاهیم) با قرار گرفتن کدهای باز ظهور پیدا می‌کنند. پژوهشگر با روندی استقرایی، کدهای مشابه و مرتبط را در کنار هم قرار داده، عنوان و برجستگی را در سطح انتزاعی بالاتری برای آن‌ها انتخاب (تولید) می‌نماید تا مفاهیم اولیه (مقوله‌ها) نتیجه شود. پژوهشگر بار دیگر مقوله‌های اولیه را با توجه به تکمیل‌کنندگی، کنار یکدیگر قرار داده و

در سطح انتزاعی بالاتر دسته‌بندی می‌کند تا مقوله‌های اصلی ظهور پیدا کنند (دهقانان و همکاران، ۱۳۹۹). کدها، مفاهیم و مقوله‌های به‌دست آمده در این مرحله در جدول ۴ نشان داده شده‌اند.

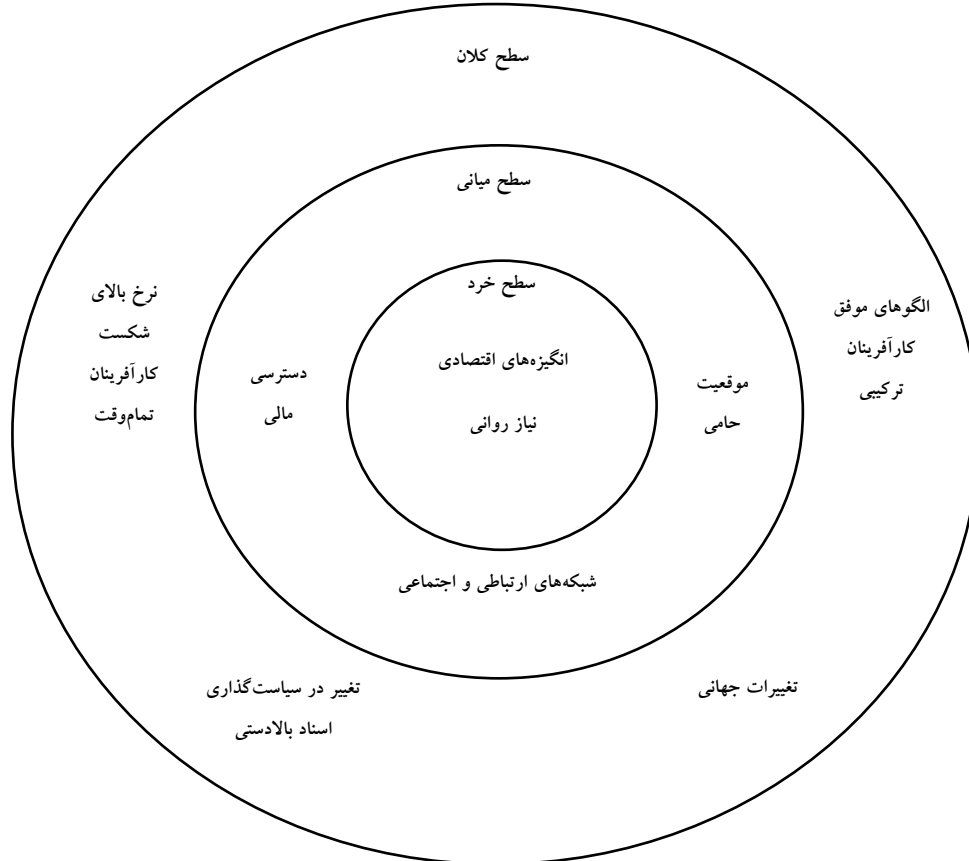
جدول ۴. نتایج حاصل از کدگذاری

مقوله	زیر مقوله	مفهوم	کد
سطح خرد	عوامل	انگیزه‌های اقتصادی	نیاز مالی استاد به دلیل تورم پایین بودن سطح حقوق استادان
		نیاز روانی	علاقه پیشرفت شغلی و خودشکوفایی میل به اثرگذاری بر جامعه
	عوامل اقتصادی	نرخ بالای شکست کارآفرینان نوپا	شکست کسب‌وکارهای نوپا به دلیل عدم تخصص‌گرایی نرخ بالای شکست کسب‌وکارهای نوپا با دلیل عدم نوآوری نرخ بالای شکست کسب‌وکارها به دلیل مشکلات تأمین مالی
		تغییرات جهانی	کوچک شدن دولت‌ها گذر دانشگاه‌ها از نسل‌ها خصوصی‌سازی دانشگاه‌ها
سطح کلان	عوامل اجتماعی- فرهنگی	تغییر در سیاست‌گذاری اسناد بالادستی	توجه به بحث کارآفرینی و تولید فناوری در آیین‌نامه‌های ارتقاء توجه به دانشگاه کارآفرین ظهور مراکز رشد، پارک‌های علم و فناوری و انکباتورها در دانشگاه‌ها
		الگوهای موفق کارآفرینان ترکیبی	موفقیت شرکت‌های دانش‌بنیان داخلی تجربه موفق استادان در فعالیت‌های کارآفرینانه تجربه‌های موفق کارآفرینان ترکیبی سایر سازمان‌ها
	موقعیت شغلی	شبکه‌های ارتباطی و اجتماعی	در ارتباط بودن استاد با قشر متخصص و آکادمیک در ارتباط بودن استاد با دانشجویان به‌عنوان نیروی کار پویا ارتباط استاد با صنعت و سازمان‌ها
		موقعیت حامی دسترسی مالی	عدم منع قانونی برای داشتن شغل دوم داشتن دانش تخصصی و تحصیلات دانشگاهی داشتن حقوق ثابت به‌عنوان پشtownه مالی حمایت مالی پارک‌ها از کسب‌وکارهای نوپا

گام سوم: کدگذاری نظری

در این گام، تلفیق میان مقوله‌ها توسط یک الگوی ارتباطی انجام می‌شود. این مرحله از کدگذاری به محقق اجازه می‌دهد تا به تفکر راجع به مقوله‌هایی که ممکن است به حوزه وسیعی از ممکنات ذهنی بیانجامد، نزدیک شود و به صورت تحلیلی، در مورد پیوند ممکن میان مقوله‌ها بیندیشد. کدهای نظری عبارت‌اند از مدل‌های انتزاعی که مقوله‌ها و ویژگی‌های آن‌ها را در جهت یک نظریه تلفیق می‌کنند (Glaser & Holton, 2005). الگوی حاصل از این مرحله به صورت شکل ۲ ترسیم شده است.

شکل ۲. شرایط علی و ضرورت‌ساز پرورش کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس بررسی‌های به‌عمل‌آمده، ۹ مفهوم انگیزه‌های اقتصادی، نیاز روانی، تغییرات جهانی، تغییر در سیاست‌گذاری اسناد بالادستی، نرخ بالای شکست کارآفرینان تمام‌وقت، الگوهای موفق کارآفرینان ترکیبی‌ها، دسترسی مالی، شبکه‌های ارتباطی و اجتماعی و نیز موقعیت حامی به‌عنوان شرایط علی و ضرورت‌ساز پرورش کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت‌علمی به‌عنوان رهبران آموزشی در نظام آموزش عالی شناسایی شدند. دو مفهوم انگیزه‌های اقتصادی و نیاز روانی در زیرمقوله «عوامل فردی»، سه مفهوم تغییرات جهانی، تغییر در سیاست‌گذاری اسناد بالادستی و الگوهای موفق کارآفرینان ترکیبی در زیرمقوله «عوامل فرهنگی- اجتماعی»، مفهوم نرخ بالای شکست کارآفرینان تمام‌وقت در زیرمقوله «عوامل اقتصادی» و درنهایت سه مقوله دسترسی مالی، شبکه‌های ارتباطی و اجتماعی و موقعیت حامی در زیرمقوله «موقعیت شغلی» جای داده شدند. در تفسیر این نتیجه پژوهش می‌توان گفت از عوامل فردی که پرورش کارآفرینان ترکیبی را در بین اعضای هیئت‌علمی ضروری می‌سازد، وجود نیاز اقتصادی و همچنین نیاز روانی اعضاء به داشتن شغل دوم است. این نتیجه پژوهش حاکی از آن است که در نظام آموزش عالی کشور اعضای هیئت‌علمی برخلاف تصور عامه از بُعد مالی تأمین نیستند. در سال‌های اخیر نرخ تورم بسیار بیشتر از نرخ افزایش حقوق استادان دانشگاه بوده و درنتیجه بسیاری از این افراد از نظر مالی در مضیقه هستند. افزایش نرخ مهاجرت استادان دانشگاه در سال‌های اخیر به دلیل مسائل و کاستی‌های اقتصادی گواه این موضوع است؛ بنابراین برای رفع مشکلات مالی خود نیازمند داشتن شغل دوم و کسب درآمد از منبع دیگری غیر از تدریس در دانشگاه هستند. در پژوهش‌های پیشین، پژوهشی کاملاً منطبق با پژوهش حاضر صورت نگرفته که نتایج آن با نتایج این پژوهش مقایسه شود، اما به اعتقاد مرزبان و همکاران (۱۴۰۲) امروزه شاهد کمبود منابع مالی و بودجه در دانشگاه‌ها و نارضایتی اعضای هیئت‌علمی نسبت به میزان حقوق و مزایای دریافتی هستیم. آن‌ها می‌کوشند از منابع دیگری، به‌جز منابع آموزشی و پژوهشی، درآمد کسب کنند. محققان بسیاری نظیر (Raffiee and Feng (2014)، (Block and Landgrof (2016)، Viljamaa و همکاران (2017)، Thorgren و همکاران (2014)، Renna (2006) و Folta و همکاران (2010) ادعا دارند که اکثر مردم به‌ویژه آن‌هایی که در مشاغل کم‌درآمد اشتغال دارند، کارآفرینی ترکیبی را برای تکمیل درآمد خود و با هدف کسب مزایای پولی انتخاب

می‌کنند. با این حال، Folta و همکاران (2010) ادعا می‌کنند حتی افراد با درآمد خوب نیز می‌توانند برای افزایش درآمد خود به کارآفرینی ترکیبی روی آورند؛ البته اگر فرصتی برای انجام این کار با حداقل هزینه داشته باشند. با توجه به این ادعا، از آنجا که اعضای هیئت علمی به نسبت سایر مشاغل حقوق‌بگیری زمان کاری شناورتری دارند و همچنین از بُعد قانونی منعی برای داشتن شغل دوم ندارند، کارآفرینی ترکیبی می‌تواند راهکار مناسبی برای رفع مشکلات اقتصادی آن‌ها به شمار آید. بر اساس نتایج پژوهش حاضر، اعضای هیئت علمی به عنوان قشر فرهیخته و مستعد جامعه دارای توانمندی‌ها و قابلیت‌هایی هستند که تمایل دارند با به کارگیری این توانمندی‌ها در جهت راه‌اندازی کسب و کار، اثرگذاری مثبتی بر جامعه داشته و نیاز روانی به خودشکوفایی و اشتیاق درونی‌شان جهت مفید واقع شدن در جامعه را ارضاء نمایند. در ارتباط با این نتیجه، پژوهش Folta و همکاران (2010)، Thorgren و همکاران (2014) و Cardon و همکاران (2013) نیز اشاره دارند که برخی افراد نه تنها به دلیل کسب منافع پولی، بلکه مهم‌تر از آن برای منافع روانی وارد کارآفرینی ترکیبی می‌شوند. در بیشتر موارد این دستاوردهای روانی ممکن است در شغل اولیه در دسترس نباشد. این موضوع با نظریه سلسله‌مراتب نیازهای مزلو همسو است. طبق گفته مزلو، پس از اینکه افراد نیازهای اساسی خود مانند پول و امنیت را برآورده کردند، با نیازهای بالاتری مانند عزت نفس و خودشکوفایی انگیزه پیدا می‌کنند. از این رو، این نیاز فرد را وادار می‌کند تا تمام تلاش خود را برای جستجوی چیزی که بتواند چنین مزایای غیر پولی را برآورده کند، به کار گیرد. قصد کارآفرینی ترکیبی یک فرد ممکن است انگیزه‌های شخصی و پولی زیربنایی خاصی داشته باشد. کارآفرینی ترکیبی معمولاً به عنوان وسیله‌ای برای کسب درآمد تکمیلی در نظر گرفته می‌شود. ممکن است کسی بخواهد کارآفرینی ترکیبی را دنبال کند، زیرا خوداشتغالی به عنوان شغل دوم منبعی جذاب از درآمد اضافی همراه با انعطاف‌پذیری را فراهم می‌کند. در عین حال، ابزاری برای به دست آوردن برخی مزایای غیر پولی مانند خودمختاری و خودشکوفایی است که ممکن است در یک شغل حقوق‌بگیری در دسترس نباشد (Farooq & Talib, 2019).

در توضیح دو مفهوم «تغییر در سیاست‌گذاری اسناد بالادستی» و «تغییرات جهانی» می‌توان گفت تغییر و تحولاتی نظیر کوچک شدن دولت‌ها و خصوصی شدن دانشگاه‌ها، شکل‌گیری نسل‌های جدید دانشگاهی و در نهایت توجه به دانشگاه کارآفرین که در سال‌های

اخیر در نظام آموزش عالی در حال وقوع است، توجه به پرورش کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت علمی را ضروری می‌سازد. آنچه در جدول ۵ نشان داده شده، گواه روشنی بر تغییر در سیاست‌گذاری‌ها و خط‌مشی‌های دولت به نفع کارآفرینی اعضای هیئت علمی است.

جدول ۵. برخی مضامین مربوط به کارآفرینی در اسناد بالادستی نهادهای آموزشی

بند	مضمون	سند
بند ج ماده ۲۱	اصلاح و تقویت نهادهای پشتیبانی‌کننده توسعه کارآفرینی و صنایع کوچک و متوسط	برنامه چهارم توسعه
ماده ۴۸	دولت موظف است به‌منظور ارتقای پیوستگی میان سطوح آموزشی و توسعه فناوری، کارآفرینی و تولید ثروت در کشور، تدابیر لازم را اتخاذ کند.	
ماده ۴۹	دولت موظف است برای زمینه‌سازی و تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد، دانش‌مدار، خلاق و کارآفرین، اقدامات لازم را ... به انجام برساند.	
ماده ۱۶	ایجاد، راه‌اندازی و تجهیز آزمایشگاه کاربردی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی، شهرک‌های دانشگاهی، علمی، تحقیقاتی، شهرک‌های فناوری، پارک‌های علم و فناوری و مراکز رشد	
ماده ۱۷	توسعه و انتشار فناوری و حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان	برنامه پنجم توسعه
ماده ۲۰	انجام اقداماتی به‌منظور زمینه‌سازی برای تربیت نیروی انسانی متخصص و متعهد، دانش‌مدار، خلاق و کارآفرین، منطبق با نیازهای نهضت نرم‌افزاری، با هدف توسعه کمی و کیفی	
بند ه ماده ۸۰	حمایت مالی از بخش غیردولتی به‌منظور توسعه و گسترش آموزش‌های کسب‌وکار، کارآفرینی، فنی و حرفه‌ای و علمی کاربردی	
ماده ۱۷	توجه به تحقق اقتصاد دانش‌بنیان، افزایش بهره‌وری، تنظیم رابطه متقابل تحصیل و اشتغال، گسترش همکاری و تعاملات فعال بین‌المللی	
ماده ۲۱	ترغیب کارفرمایان و کارآفرینان بخش خصوصی و تعاونی به جذب نیروی کار جوان	برنامه ششم توسعه
راهبرد کلان ۱- راهبردهای ملی ۸	سازمان‌دهی نظام‌های حرفه‌ای ...؛ و نهادینه کردن فرهنگ مهارت‌گرایی، پژوهش‌محوری و کارآفرینی	
راهبرد کلان ۳- راهبردهای ملی ۱	ترویج فرهنگ کسب‌وکار دانش‌بنیان و فرهنگ کارآفرینی	
راهبرد کلان ۶- اقدامات ملی ۸	توسعه فرهنگ پژوهش و کارآفرینی در آموزش عالی	
راهبرد کلان ۸	تربیت و توانمندسازی سرمایه انسانی با تأکید بر پرورش انسان‌های متقی، کارآفرین و ...	نقشه جامع علمی کشور
راهبرد ملی ۳	معماری و استقرار نظام ملی و محلی علم، فناوری و نوآوری با تأکید بر بهبود کیفیت و تقاضامحوری و کارآفرینی و ...	

بند	مضمون	سند
راهبرد ملی ۴	توانمندسازی منابع انسانی با تأکید بر پرورش انسان‌های شایسته، کارآفرین، خودباور، خلاق، نوآور و...	سند راهبردی
راهبرد ملی ۵	ایفای نقش مؤثر چرخه علم، فناوری و نوآوری برای تبدیل اقتصاد منابع پایه به اقتصاد دانش پایه	تحول علم و فناوری کشور
راهبرد ملی ۶	توسعه متوازن دروندادها و برون‌دادهای نظام علم، فناوری و نوآوری کشور متناسب با استانداردهای برتر جهانی	
هدف کلان ۱	تربیت انسانی موحّد...، خلاق و کارآفرین و مقتصد و ماهر و...	
اهداف عملیاتی ۱	پرورش تربیت‌یافتگانی که با درک مفاهیم اقتصادی...، کارآفرینی... مشارکت می‌نمایند	سند تحول بنیادین
راهکار ۵-۶	تنظیم و اجرای برنامه جامع کارآفرینی و مهارت‌آموزی برای تمام دوره‌های تحصیلی	آموزش و پرورش
راهکار ۶-۶	ایجاد شبکه‌ای از محیط‌های یادگیری مانند پژوهش‌سراها، ... مراکز کارآفرینی، ...	
راهکار ۵-۱۸	استقرار نظام خلاقیت و نوآوری ... و حمایت مادی و معنوی از مدیران، مربیان و دانش‌آموزان خلاق و نوآور و کارآفرین	سند تحول بنیادین آموزش و پرورش
چشم‌انداز	برنامه‌های درسی و تربیتی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران در راستای فرهنگ و تمدن ایرانی اسلامی... زمینه تربیت نسلی ... خلاق و کارآفرین، ... بر اساس نظام معیار اسلامی را فراهم می‌سازد.	سند برنامه درسی آموزش و پرورش
سیاست تسهیل کارآفرینی- راهبرد ۱	تطبیق رسالت و عملکرد دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی علوم پزشکی به‌نحوی که کارآفرینی به‌عنوان یکی از مأموریت‌های اصلی آن در کنار آموزش و پژوهش قرار گیرد.	نقشه جامع علمی سلامت
محور ۱	بازبینی و بازنگری ساختار و عملکرد دانشگاه‌های علوم پزشکی در گذار به دانشگاه‌های نسل سوم	برنامه جامع آموزش عالی نظام سلامت
محور ۲	کارآفرینی و خلق ثروت دانش‌بنیان در دانشگاه‌های علوم پزشکی در قالب نظام نوآوری ملی- منطقه‌ای	

منبع: علی‌آبادی و عزیزی (۱۴۰۲)

تحولاتی از جمله جهانی‌شدن، افزایش رقابت فناورانه و افزایش هزینه‌های ملی و جهانی، دانشگاه‌ها را وادار نموده که از طریق تجاری‌سازی فعالیت‌های خود که جلوه‌ای از خصوصی سازی است، به خودکفایی مالی برسند (پورعزت و حیدری، ۱۳۹۰). Hisrich and Peters (1989) بر افزایش نقش نسل سوم دانشگاه‌ها (دانشگاه کارآفرین) به‌عنوان راهکاری برای گسترش کارآفرینی تأکید دارند. به عقیده عالی‌پور (۱۳۹۹) نیز دانشگاه‌ها در تلاش‌اند به‌منظور ماندن در عرصه رقابتی و تولید منابع جدید درآمدی از طریق ایجاد مراکز رشد پایدار، پارک‌های علم و فناوری، عقد قراردادهای تحقیقاتی و تبعیت از رهنمودهای سیاسی دولت‌ها، بیش‌ازپیش کارآفرین باشند. برخی پژوهش‌های دیگر مانند Ferrandiz و همکاران

(2018)، Hayter و همکاران (2018) و Tejero و همکاران (2019) نیز بر ایجاد تغییرات جهانی و شکل‌گیری دانشگاه‌های کارآفرین در سال‌های اخیر و افزوده‌شدن مسئولیت کارآفرینی و ارتباط بیشتر دانشگاه با صنعت تأکید دارند. بر اساس نتیجه دیگر پژوهش‌ها، موفقیت کارآفرینان ترکیبی در مقابل نرخ بالای شکست کسب‌وکارهای نوپا و تمام‌وقت از دیگر عواملی است که ضرورت ظهور کارآفرینان ترکیبی را در بین اعضای هیئت‌علمی تأیید می‌کند. بر اساس نظر مصاحبه‌شوندگان، اعضای هیئت‌علمی در دانشگاه‌های مختلف کسب‌وکارهای موفق را در قالب شرکت‌های دانش‌بنیان و غیردانش‌بنیان راه‌اندازی کرده‌اند. این الگوهای موفق می‌تواند مزید علت پرورش کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت‌علمی باشد. در صورتی که اکثر کسب‌وکارهایی که توسط کارآفرینان تمام‌وقت راه‌اندازی می‌شوند در سال‌های اولیه فعالیت خود شکست می‌خورند. نتایج پژوهش‌های Zimmer and Scarborough (2004)، Liao (1994)، Timmons and Spinelli (2006)، Liu و همکاران (2019)، فریدونی و همکاران (۱۳۹۹) و اسماعیلی رنجبر و اسماعیلی رنجبر (۱۴۰۲) نیز بر این موضوع صحنه می‌گذارد. بر اساس گزارش دیده‌بان جهانی کارآفرینی^۱، نرخ توقف کسب‌وکار در ایران بیش از میانگین نرخ توقف کسب‌وکار در اقتصادهای کارایی‌محور است (Bosma & Kelley, 2018; Arasti et al., 2012). در گزارش دیگر این مرکز، ایران از منظر نرخ خروج در میان ۵۴ کشور جهان رتبه ۱۸ را کسب کرده که اصلی‌ترین دلایل آن، سودآور نبودن و مشکل تأمین مالی بوده است (هندیجانی‌فرد و همکاران، ۱۴۰۲).

دیگر نتیجه پژوهش حاکی از آن است که عضو هیئت‌علمی به دلیل برخورداری از مزایای شغلی چون دسترسی مالی، شبکه ارتباطی و اجتماعی قوی و موقعیت حامی، شرایط مناسبی برای راه‌اندازی موفق کسب‌وکار و کارآفرین شدن دارد. توضیح اینکه این افراد علاوه بر برخورداری از مزیت دانش تخصصی، به دلیل قرار گرفتن در فضای دانشگاهی، به دانشجویان (به‌عنوان مجموعه‌ای از نیروی کار جوان و غالباً بیکار) و دیگر استادان (به‌عنوان مجموعه‌ای از افراد دارای تخصص) دسترسی آسان و راحتی دارند و می‌توانند شبکه ارتباطی و اجتماعی گسترده‌ای با این افراد تشکیل دهند که با بهره‌گیری از توان، تخصص و استعدادهای این دو گروه به‌عنوان منابع انسانی و سرمایه فکری قوی، به فعالیت‌های

کارآفرینانه روی آورند. همچنین اعضای هیئت علمی به عنوان افرادی که حقوق ثابت دارند و اخیراً ایده‌های کارآفرینانه آن‌ها توسط پارک‌های علم و فناوری مورد حمایت مالی قرار می‌گیرد، در صورت ورود به کارآفرینی در تأمین هزینه‌های اولیه کسب و کار احتمالاً با مشکلات تأمین مالی کمتری مواجه بوده و ریسک ورود کمتری خواهند داشت. پیکاری‌فر و مہنگار (۱۳۹۱) نیز عنوان می‌کنند دانشگاه‌ها به دلیل برخورداری از سرمایه‌های انسانی نظیر دانشجویان و اعضای هیئت علمی، محل مناسبی برای نوآوری مبتنی بر دانش هستند. کارآفرینان ترکیبی به راحتی می‌توانند از حقوق خود برای تأمین بودجه ایده‌های خود استفاده کرده و مشکل تأمین مالی را برطرف کنند؛ بنابراین داشتن حقوق ثابت می‌تواند به عنوان عاملی تسهیلگر نقش مثبتی در کارآفرین شدن اعضای هیئت علمی داشته باشد (Aladejebi, 2022; Raffiee and Feng, 2014). پژوهش‌هایی نظیر Ardianti و همکاران (2022)، Chalwe (2022)، Luc و همکاران (2018) و Folta و همکاران (2010) نیز بر این موضوع تأکید دارند که پروژه‌های کارآفرینی کارآفرینان ترکیبی ممکن است بازار و ظرفیت رشد بهتری نسبت به پروژه‌های کارآفرینان سنتی و تمام‌وقت ارائه دهند. مطالعات Hamauswa و همکاران (2017)، Mumba (2017)، Atsan (2016) و Solesvik (2017) شانس موفقیت و بقای کارآفرینان ترکیبی را به نسبت کارآفرینان تمام‌وقت بالاتر می‌دانند.

جستجوها نشان می‌دهد پژوهشی منطبق با پژوهش حاضر در راستای ترکیبی شدن اعضای هیئت علمی صورت نگرفته و بنابراین امکان مقایسه کاملاً دقیق پژوهش‌های پیشین با پژوهش حاضر وجود ندارد. نتایج پژوهشی و مصداق‌هایی که در بالا در راستای مقایسه ذکر گردید، غالباً در ارتباط با کارآفرینی ترکیبی به شکلی کلی و یا کارآفرینی اعضای هیئت علمی در قالب ایجاد و شکل‌گیری شرکت‌های دانش‌بنیان بود. در پژوهش حاضر انجام فعالیت کارآفرینانه توسط عضو هیئت علمی مطرح است که می‌تواند در قالب شرکت دانش‌بنیان یا غیراز آن ظهور یابد. آنچه مهم تلقی می‌شود، علاوه بر تبدیل علم به عمل، بهره‌گیری از استعداد و تخصص عضو هیئت علمی و اثرگذاری بیشتر او بر جامعه و در نهایت ایجاد ارتباط مؤثر و مفید دانشگاه با جامعه، بازار و صنعت است. یافته‌های این پژوهش بر مزایای کارآفرینی ترکیبی (در مقابل کارآفرینی تمام‌وقت)، همچنین ضرورت برخورداری عضو هیئت علمی از شرایط مناسب برای کارآفرین شدن، ضرورت همسو شدن او با تغییرات جهانی و تغییر در مأموریت نظام آموزش عالی تأکید دارد و با این رویکرد، ضرورت پرورش

کارآفرینان ترکیبی در بین اعضای هیئت‌علمی را آشکار ساخت. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود نظام آموزش عالی با بسترسازی و فراهم نمودن امکانات، سیاست‌های حمایتی و عملیاتی را در راستای پرورش این نوع کارآفرینان در بین اعضای هیئت‌علمی مشتاق به کارآفرینی اعمال نماید. ایجاد واحدی ویژه به نام کارگروه پرورش کارآفرینان ترکیبی (که وظیفه اصلی آن پرورش کارآفرینان ترکیبی باشد) نیز مفید و مؤثر خواهد بود. همچنین پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران بسته‌های سیاستی را به تفکیک نهادها و سازمان‌ها طراحی نموده و دستگاه‌های مرتبط با مقوله کارآفرینی و پرورش کارآفرینان در کشور را ملزم به رعایت قوانین و سیاست‌های طراحی شده نمایند.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تعارض منافی ندارند.

سپاسگزاری

مقاله حاضر برگرفته از رساله دکتری رشته کارآفرینی دانشگاه رازی است.

منابع

- اسماعیلی رنجبر، شیلا و اسماعیلی رنجبر، لعلیا (۱۴۰۱). مروری بر عوامل مؤثر بر شکست کسب‌وکارهای کوچک، یازدهمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی، تهران.
- باشکوه اجیرلو، محمد و قاسمی همدانی، ایمان. (۱۴۰۲). نقش مهارت‌های شخصی و کارآفرینی جهت تبدیل شدن از کارآفرینی ترکیبی به کارآفرینی تمام‌وقت با تأکید بر نظریه یادگیری تجربی. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۱۰(۲)، ۵۷-۷۶.
- پورعزت، علی‌اصغر و حیدری، الهام. (۱۳۹۰). شناسایی و دسته‌بندی چالش‌ها و موانع تجاری سازی دانش با استفاده از روش کیو. *سیاست علم و فناوری*، ۱، ۶۲-۴۹.
- پیکاری‌فر، فاطمه و مه‌نگار، فرشاد (۱۳۹۱). بررسی نقش دانشگاه‌ها در توسعه کارآفرینی، *کنفرانس ملی کارآفرینی و پایگاه دانش مدیریت کسب‌وکار*، تهران.
- خاشعی، وحید و هرنیدی، عطاءالله (۱۳۹۴). تبیین مدل کنترل راهبردی در صنعت توزین: با استفاده از تئوری داده‌بنیاد کلاسیک. *مطالعات مدیریت راهبردی*، ۶(۲۲)، ۸۰-۶۱.
- خدادوستی، میثم، محمدی‌فر، یوسف و نادری، نادر (۱۴۰۲). مفهوم‌پردازی مدل موفقیت کارآفرینان هیبرید در ایران. *توسعه کارآفرینی*، ۱۶(۵ ویژه‌نامه)، ۳۶۷-۳۴۷.
- دانایی‌فرد، حسن، الوانی، سید مهدی، آذر، عادل (۱۴۰۱). *روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع*. چاپ چهاردهم، تهران: انتشارات صفار اشراقی.
- دهقانان، حامد، رحمان‌سرشت، حسین، خاشعی و رنامخواستی، وحید و وکیلی، محمد (۱۳۹۹). کاوشی بر شایستگی‌های مشاوران مدیریت و سازمان، *پژوهش‌های مدیریت منابع انسانی*، ۱۰(۳)، ۶۶-۴۷.
- ساغروانی، سیما، مرتضوی، سعید، لگزیان، محمد و رحیم‌نیا، فریبرز (۱۳۹۳). تحلیل نظریه به داده‌ها یا ظهور نظریه از داده‌ها: نظریه‌پردازی در علوم انسانی با روش‌شناسی نظریه داده‌بنیاد. *پژوهش‌نامه مبانی تعلیم و تربیت*، ۴(۱)، ۱۷۰-۱۵۱.
- عالی‌پور، علی‌رضا (۱۳۹۹). تعیین جایگاه مراکز رشد پایدار در دانشگاه‌های نظامی، *آموزش علوم دریایی*، ۷(۲۰)، ۸۲-۶۹.
- فریدونی، علی‌رضا، موسی‌خانی، مرتضی، سخدری، کمال و عطائی، محمد (۱۳۹۹). تدوین مدل آینده‌پژوهانه بازایی، یادگیری و اقدام مجدد کارآفرینانه بر اساس واکاوی پژوهش‌های شکست کارآفرینان. *آینده‌پژوهی ایران*، ۵(۱)، ۱۳۸-۱۰۵.

مرزبان احسان، رضایان قیه‌باشی، احد و رضایان، علی حسین (۱۴۰۲). آینده آیین‌نامه ارتقای مرتبه علمی اعضای هیئت علمی در ایران: یک رویکرد سناریویی، پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲۹(۱)، ۲۳۳-۲۰۷.

ملکی، مژده، فاطمی، مهسا، رضائی مقدم، کورش، حیاتی، داریوش و نصیری، سید مهدی (۱۴۰۲). واکاوی مؤلفه‌های پذیرش کارآفرینی هیبریدی در بین کارکنان سازمان‌های دولتی، مورد مطالعه: استان فارس. آموزش و مدیریت کارآفرینی، ۲(۴)، ۹۵-۱۲۳.

نوه‌ابراهیم، عبدالرحیم و پورکریمی، جواد (۱۳۸۷). ارائه الگوی مفهومی بهسازی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی. پژوهش در نظام‌های آموزشی، ۲(۵)، ۱۲۰-۱۰۱.

هندیجانی فرد، مرتضی، آراستی، زهرا، ایمانی‌پور، نرگس و چیت‌ساز، احسان (۱۴۰۲). شکست کسب‌وکار: یک مطالعه علم‌سنجی و تحلیل محتوا. فصلنامه علمی دانشگاه فنی و حرفه‌ای، ۲۰، ۳۵-۶۲.

References

- Aladejebi, O. (2020). Hybrid entrepreneurship: combining employment and self-employment in Nigeria. *Archives of Business Research*, 8(7), 403-418. <https://doi.org/10.14738/abr.87.8725>.
- Alipour, A. (2021). Identify the skills required by management graduates and the Marine Commissioner. *Journal of Research on Management of Teaching in Marine Sciences*, 7(4), 161-175. DOR: [20.1001.1.25383655.1399.7.4.11.4](https://doi.org/10.1001.1.25383655.1399.7.4.11.4). [In Persian]
- Arasti, Z., Zandi, F., & Talebi, K. (2012). Exploring the effect of individual factors on business failure in Iranian new established small businesses. *International Business Research*, 5(4), 2-11. DOI: [10.5539/ibr.v5n4p2](https://doi.org/10.5539/ibr.v5n4p2)
- Ardianti, R., Obschonka, M., & Davidsson P. (2022). Psychological well-being of hybrid entrepreneurs. *Journal of Business Venturing Insights*, 17. <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2021.e00294>
- Atsan, N. (2016). Failure experiences of entrepreneurs: causes and learning outcomes. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 235, 435-442. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.11.054>
- Bashokouh Ajirlo, M. & Ghasemi Hamedani, I. (2023). [The role of personal skills and entrepreneurship to transform from hybrid entrepreneurship to full-time entrepreneurship with emphasis on experiential learning theory](https://doi.org/10.22069/jead.2023.20505.1631). *Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 10(2), 57-76. DOI: [10.22069/jead.2023.20505.1631](https://doi.org/10.22069/jead.2023.20505.1631). [In Persian]
- Block, J. H., & Landgraf, A. (2016). Transition from part-time entrepreneurship to full-time entrepreneurship: The role of financial and non-financial motives. *International Entrepreneurship and Management Journal*, Springer, 12(1), 259-282. DOI: 10.1007/s11365-014-0331-6
- Bosma, N., & Kelley, D. (2018). Global entrepreneurship monitor: 2018/2019 global report. *GEM*. <https://www.gemconsortium.org/file/open?fileId=50213>

- Brandle, L. & Kuckertz, A. (2022). Staged entrepreneurship: the formation of hybrid and spawning entrepreneurial intentions. *Journal of Business Economics*, 92, 955–996. DOI:[10.1007/s11573-021-01074-5](https://doi.org/10.1007/s11573-021-01074-5)
- Cardon, M. S., Gregoire, D. A., Stevens, Ch. E., & Patel, P. C. (2013). Measuring entrepreneurial passion: conceptual foundations and scale validation. *Journal of Business Venturing*, 28(3), 373-396. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2012.03.003>
- Chalwe, F. (2022). Hybrid entrepreneurship a viable route for development of more resilient enterprises: a case of Ndola. *Thesis*, The University of Zambia. <http://dspace.unza.zm/handle/123456789/7407>
- Danaeifard, H., Alvani, S. M., & Azar, A. (2022). *Qualitative Research Methodology in Management: A Comprehensive Approach*. 14th Ed., Tehran: Saffar Eshraghi. [In Persian]
- Dehghanan, H., Rahmanseresht, H., Khashei, V., & Vakili, M. (2021). Exploring the competencies of an organization's strategy consultant. *Organizational Resources Management Researches*, 10(3), 47-66. DOR:[20.1001.1.22286977.1399.10.3.3.3](https://doi.org/20.1001.1.22286977.1399.10.3.3.3) [In Persian]
- Demir, C., Werner, A., Kraus, S. & Jones, P. (2022). Hybrid entrepreneurship: a systematic literature review. *Journal of Small Business and Entrepreneurship*, 34(1), 29–52. <https://doi.org/10.1080/08276331.2020.1764738>
- Dzomonda, O., & Fatoki, O. (2018). Demystifying the motivations towards hybrid entrepreneurship among the working populace in South Africa. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 24(4), 1–9.
- Esmaili Ranjbar, Sh. & Esmaili Ranjbar, L. (2022). A review of factors affecting small business failure, *11th International Conference on Management Research and Humanities*, Tehran. [In Persian]
- Ezzerhouni, A., & El Malki, T. (2022). Transitory hybrid entrepreneurship: a path to full-time entrepreneurship. *International Journal of Accounting, Finance, Auditing, Management and Economics*, 3(6–1), Article 6–1. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7378240>
- Farooq, M., & Talib, N. (2019). Hybrid entrepreneurial intention: a comparative study of public and private sector employees. *Journal of Research in Psychology*, 1(1), 21–26. DOI:[10.31580/jrp.v1i1.522](https://doi.org/10.31580/jrp.v1i1.522)
- Ferrandiz, J., Fidel, P. & Conchado, A. (2018). Promoting entrepreneurial intention through a higher education program integrated in an entrepreneurship ecosystem. *International Journal of Innovation Science*, 10(1), 6-21. DOI:[10.1108/IJIS-09-2017-0089](https://doi.org/10.1108/IJIS-09-2017-0089)
- Ferreira, C., Robertson, J., Blair, A., McMullan, K., & Morrison, S. (2017). Look before you leap: an analysis of factors driving the transition from hybrid to full-time entrepreneurship. *Conference of Society for Marketing Advances*, Kentucky.
- Folta, T. B., Delmar, F., & Wennberg, K. (2010). Hybrid entrepreneurship. *Management Science*, 56(2), 253–269. <https://doi.org/10.1287/mnsc.1090.1094>
- Freidooni, A., Mousakhani, M., Sakhdari, K., & Ataee, M. (2020). Developing a futuristic studies model for entrepreneurial recovery, learning, and re-emergence, based on entrepreneurs' failure studies. *Journal of Iran Futures Studies*, 5(1), 105-138. doi: 10.30479/jfs.2020.12158.1136 [In Persian]
- Glaser, B. G., & Holton J. (2007). Remodeling grounded theory. *Historical Social Research, Supplement*, 19, 47-68. <https://nbnresolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-288341>

- Glaser, B. G., & Holton, J. (2005). Staying open: The use of theoretical codes in grounded theory. *The Grounded Theory Review*, 5(1), 1-20.
- Hamauswa, S., Mulenga, J., Shula, R. B., & Malunga, M. M. (2017). Promoting micro, small and medium enterprises in beekeeping in Zambia's central province: making a case for the adoption of business incubation strategy. *African Journal of Agricultural Research*, 12(41), 3045-3060.
- Hayter, Ch. S., Nelson, A. J., Zayed, S., & O'Connor, A. C. (2018). Conceptualizing academic entrepreneurship ecosystems: A review, analysis and extension of the literature. *The Journal of Technology Transfer, Springer*, 43(4), 1039-1082. DOI: 10.1007/s10961-018-9657-5
- Hendijani Fard, M., Arasti, Z., Imanipour, N., & Chitsaz, E. (2023). Business failure: a bibliometric co-occurrence and content analysis. *Karafan Journal*, 20 (63), 35-62. doi: 10.48301/kssa.2023.353332.2214 [In Persian]
- Hisrich, R. D., & Peters, M. P. (1989). *Entrepreneurship: Starting, Developing, and Managing a New Enterprise*. Irwin Publication.
- Jayathilaka, G. & Sachitra, V. (2020). Examine the drivers to engage in hybrid entrepreneurship in Sri Lanka. *Sri Lankan Journal of Entrepreneurship*, 2(1), 102-131. <http://dr.lib.sjp.ac.lk/handle/123456789/9117>
- Khashei, V., & Harandi, A. O. (2015). Explaining strategic control model in weight industry: Discourse exploration using Grounded Theory strategy. *Journal of Strategic Management Studies*, 6(22), 61-80. DOR: [20.1001.1.22286853.1394.6.22.3.9](https://doi.org/10.1001.1.22286853.1394.6.22.3.9) [In Persian].
- Khodadosti, M., Mohamadifar, Y., & Naderi, N. (2024). Conceptualization of hybrid entrepreneurs' success model in Iran. *Journal of Entrepreneurship Development*, 16(5), 347-367. doi: 10.22059/jed.2024.356514.654159. [In Persian]
- Kurczewska, A., Mackiewicz, M., Doryń, W., & Wawrzyniak, D. (2020). Peculiarity of hybrid entrepreneurs – revisiting Lazear's theory of entrepreneurship. *Journal of Business Economics and Management*, 21(1), 277-300. <https://doi.org/10.3846/jbem.2020.11959>
- Liao, J. (2004). *Entrepreneurship Failures: Key Challenges and Future Directions*, New York
- Liu, Y., Li, Y., Hao, X., & Zhang, Y. (2019). Narcissism and learning from entrepreneurial failure. *Journal of Business Venturing*, 34(3), 496-512. DOI:[10.13140/RG.2.2.29362.25287](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.29362.25287)
- Luc, S., Chirita, G., Delvaux, E. & Kepnou, A. (2018). Hybrid entrepreneurship: employees climbing the entrepreneurial ladder. *International Review of Entrepreneurship*, 16(1), 89-114.
- [Maleki, M., Fatemi, M., Rezaei-Moghaddam, K., Hayati, D., & Nassiri, S. M. \(2024\). An exploration of the components of hybrid entrepreneurship acceptance among public sector employees: a case study of Fars province. Education and Management of Entrepreneurship, 2\(4\), 95-124. DOI: 10.22126/eme.2024.10054.1078. \[In Persian\]](#)
- Maritz, A., Nguyen, Q., & Ismail, A. (2023) Hybrid entrepreneurs as the neoteric driver of skill variety and economic prosperity. *Administrative Sciences*, 13(6), 140. <https://doi.org/10.3390/admsci13060140>
- Marzban, E., Rezayan, A., Rezayan, A. H. (2023). The Futures of the Faculty Promotion Regulations in Iran: a scenario approach. [Research and Planning in Higher Education](#), 29(1), 207-233, DOI:10.61838/irphe.29.1.9 [In Persian]
- Mukhtarpour, D. & [Shuraj, F.](#) (2022). Designing an entrepreneurial model based on enablers for Iran,

- Financial Economics*, 16(59), 155-178. DOI: [10.30495/fed.2022.694717](https://doi.org/10.30495/fed.2022.694717) [In Persian]
- Mumba, E. M. (2017). Causes of failure of entrepreneurship in Zambia, *The International Journal of Multi-Disciplinary Research*. Available at <http://www.multiresearch.net/cms/publications/CFP1572017.pdf>
- Naderifar, M., Goli, H., & Ghaljaie, F. (2017). Snowball sampling: a purposeful method of sampling in qualitative research. *Strides in Development of Medical Education*, 14(3), 171-179. <https://doi.org/10.5812/sdme.67670>.
- Navehebrahim, A., & Pourkarimi, J. (2008). Presenting a conceptual model for the improvement of faculty members of universities and higher education centers. *Journal of Research in Educational Systems*, 2(5), 101-120. [In Persian]
- Omoruyi, E. M. M., Olamide, K. S., Gomolemo, G. & Donath O. A. (2017). Entrepreneurship and economic growth: Does entrepreneurship bolster economic expansion in Africa?. *Journal of Socialomics*. 6(4), 1-11. DOI: [10.4172/2167-0358.1000219](https://doi.org/10.4172/2167-0358.1000219)
- Peykarifar, F., & Mahnegar, F. (2012). Investigating the role of universities in the development of entrepreneurship. *National Conference on Entrepreneurship and Management of Knowledge-Based Businesses*, Tehran, 53-65. [In Persian]
- Pourezzat, A. A., & Heidari, E. (2011). Studying and sorting the challenges and barriers of knowledge commercialization using Q-Methodology. *Journal of Science and Technology Policy*, 4(3), 49-63. DOI: [20.1001.1.20080840.1390.4.1.5.2](https://doi.org/10.1001.1.20080840.1390.4.1.5.2) [In Persian]
- Raffiee, J. & Feng, J. (2014). Should I quit my day job?: a hybrid path to entrepreneurship. *Academy of Management Journal*, 57(4), 936-963. <https://doi.org/10.5465/amj.2012.0522>
- Renna, F. (2006). Moonlighting and overtime: A cross-country analysis. *Journal of Labor Research*, 27, 575-591. <https://doi.org/10.1007/s12122-006-1021-0>
- Saghravani, S., Mortazavi, S., Lagzian, M., & Rahimnia, F. (2014). Forcing theory on data or emerging theory from data theory building in humanities using grounded theory methodology. *Foundations of Education*, 4(1), 151-170. doi: 10.22067/fe.v4i1.32079 [In Persian]
- Solesvik, M. Z. (2017). Hybrid entrepreneurship: how and why entrepreneurs combine employment with self-employment. *Technology Innovation Management Review*, 7(3), 33-41. <https://nordopen.nord.no/nord-xmloi/handle/11250/2465112>
- Streubert, H. J., & Carpenter, D. R. (2011). *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative*. Lippincott Williams & Wilkins.
- Tejero, A., Pau, I., & León, G. (2019). Analysis of the dynamism in university- driven innovation ecosystems through the assessment of entrepreneurship role. *IEEE Access*, 7, 89869-89885.
- Thorgren, S., Nordström, C., & Wincent, J. (2014). Hybrid entrepreneurship: the importance of passion. *Baltic Journal of Management*, 9(3), 314-329. <https://doi.org/10.1108/BJM-11-2013-0175>
- Timmons, J. A., & Spinelli, S. (1994). *New Venture Creation: Entrepreneurship for the 21st Century*, (Vol. 4). Boston: Irwin.
- Turkina, E. (2018). The importance of networking to entrepreneurship: Montreal's artificial intelligence cluster and its born-global firm element AI. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 30(1), 1-8. <https://doi.org/10.1080/08276331.2017.1402154>

- Viljamaa, A., Varamaki, E., & Joensuu-Salo, S. (2017). Best of both worlds? persistent hybrid entrepreneurship. *Journal of Enterprising Culture*, 25(4), 339–359. <https://doi.org/10.1142/S0218495817500133>
- Welter, F., Smallbone, D. (2011). Institutional perspectives on entrepreneurial behavior in challenging environments. *Journal of Small Business Management*, 49 (1), 107–125.
- Zahedifar, F., Lebadi, Z., & Paraseteh Ghambvani, F. (2022). Identification and design of an entrepreneurial competency development model for university faculty members, *Journal of Medical Education Development*, 14(44), 41-51.
- Zimmerer, Th. W., & Scarborough, N. M. (2006). *Essentials of Entrepreneurship and Small Business Management*, (4th Ed.). Prentice Hall.